

K O M U N I K A T
Z B A D A Ń

Warszawa, wrzesień 2009

www.cbos.pl • sekretariat@cbos.pl

BS/124/2009

STOSUNKI POLSKO-ROSYJSKIE

I POLSKO-NIEMIECKIE

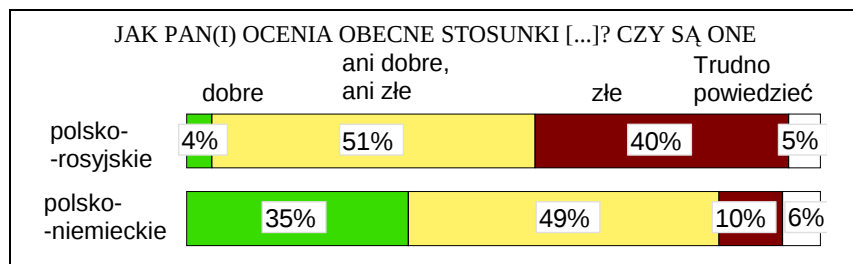
Z HISTORIAŁ W TŁE

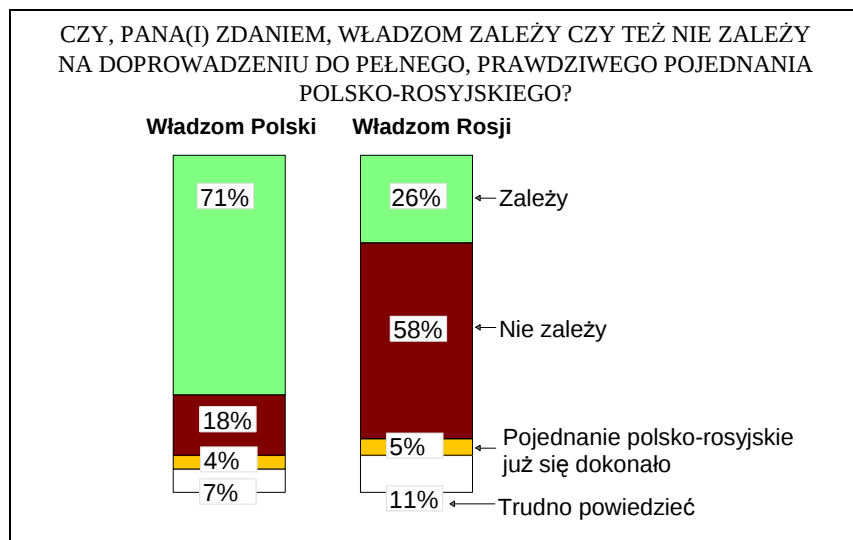

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
3 października 2008 roku

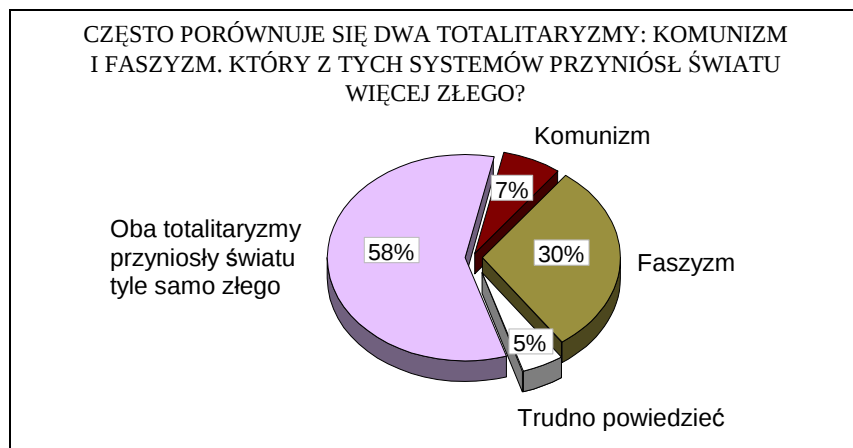
- Obecne stosunki polsko-rosyjskie badani oceniają znacznie gorzej niż stosunki polsko-niemieckie.

- Wśród ankietowanych przeważa pogląd, że wizyta premiera Władimira Putina na uroczystościach 70. rocznicy wybuchu II wojny światowej przyczyniła się do poprawy stosunków polsko-rosyjskich, aczkolwiek tylko w niewielkim stopniu. Zdaniem większości badanych, Rosji – w przeciwieństwie do Polski – nie zależy na doprowadzeniu do pełnego pojednania polsko-rosyjskiego.

- Większość Polaków uważa, że komunizm i faszyzm przyniosły światu tyle samo złego. Wśród pozostałych respondentów zdecydowanie przeważa opinia, że bardziej złowrogi był faszyzm.

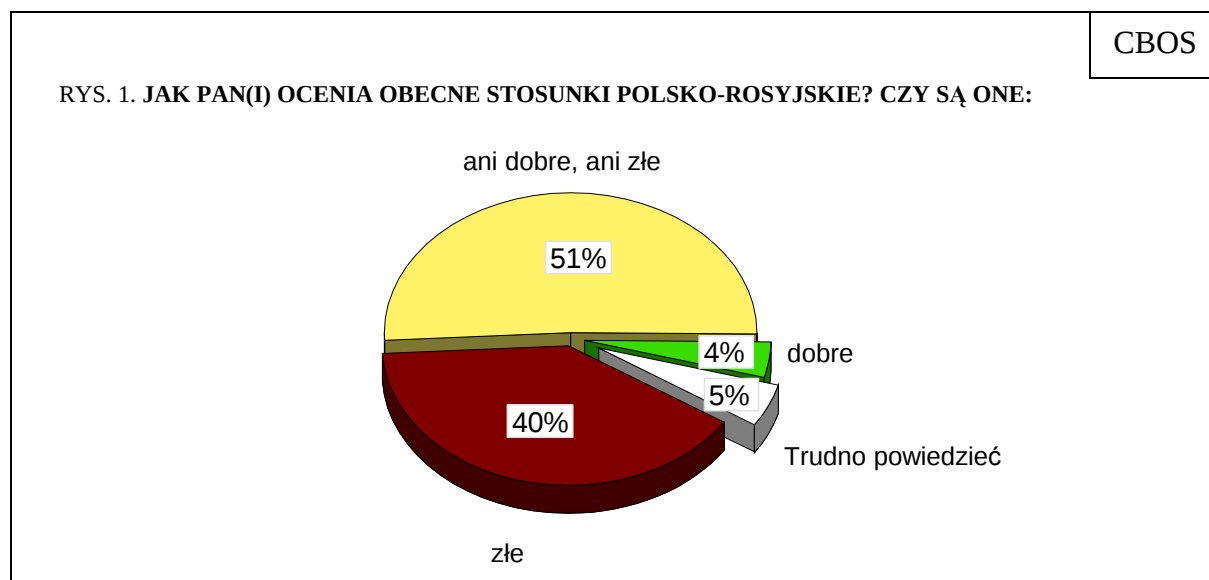

Mimo iż od wybuchu II wojny światowej upłynęło siedemdziesiąt lat, dla niemal trzech czwartych Polaków nie jest to wydarzenie odległe, lecz ciągle żywa część historii¹. Nie dziwią zatem kontrowersje, jakie wywołała obecność premiera Rosji Władimira Putina na uroczystościach rocznicowych, jakie odbyły się 1 września w Gdańsku z udziałem wielu wysokich rangą przedstawicieli innych państw.

We wrześniowym² badaniu poruszyliśmy tę sprawę w kontekście ogólnej oceny stosunków z naszymi dwoma wielkimi sąsiadami – Niemcami i Rosją.

WIZYTA PREMIERA PUTINA NA TLE OCENY STOSUNKÓW POLSKO-ROSYJSKICH

Połowa badanych określa obecne stosunki polsko-rosyjskie jako „ani dobre, ani złe”, natomiast aż dwie piąte respondentów ocenia je negatywnie.

¹ Por. komunikat CBOS „Siedemdziesiąt lat od wybuchu II wojny światowej”, sierpień 2009.

² Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (232) przeprowadzono w dniach 3–9 września 2009 roku na liczącej 1086 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych Polaków.

Jednak gdy porównamy te oceny z uzyskanymi w latach ubiegłych, okaże się, że przed rokiem stosunki polsko-rosyjskie postrzegane były jeszcze gorzej.

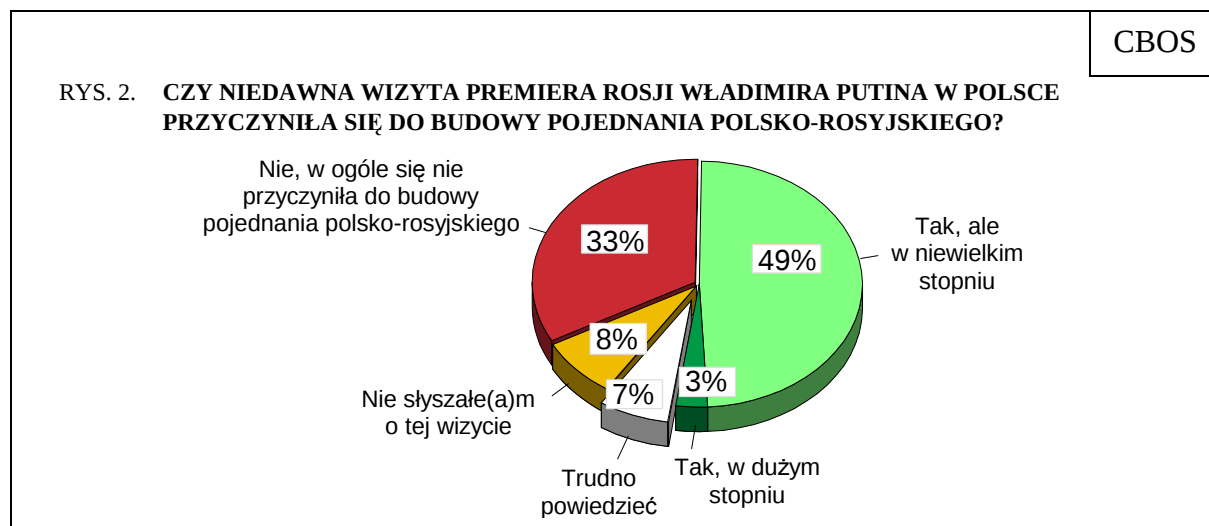
Tabela 1

Jak Pan(i) ocenia obecne stosunki polsko-rosyjskie. Czy są one:	Wskaźniki respondentów według terminów badań									
	IV 2000	II 2002	IV 2005	VI 2005	XII 2005	XII 2006	VI 2007	IV 2008	IX 2008	IX 2009
	w procentach									
– dobre	2	19	6	3	3	2	2	12	5	4
– ani dobre, ani złe	47	66	55	33	41	24	37	56	36	51
– złe	40	9	31	57	51	63	54	27	56	40
Trudno powiedzieć	10	6	8	7	5	11	7	5	4	5

W stosunku do roku poprzedniego znacząco ubyło ocen negatywnych, a przybyło neutralnych. Odsetek ocen dobrych praktycznie się nie zmienił. Można więc powiedzieć, że mimo kontrowersji wywołanych wizytą Władimira Putina i jego wystąpieniem z tej okazji, a także pojawiającymi się ostatnio w Rosji oszczerczymi publikacjami pod adresem Polski, oceny stosunków polsko-rosyjskich nieco złagodniały. Wypada jeszcze dodać, że oceny te są bardzo podobne w różnych grupach społeczno-demograficznych i w zasadzie nie zależą od poglądów politycznych (patrz tabele aneksowe).

W minimalnym stopniu na oceny te wpływają preferencje partyjne. Wyróżniają się jedynie zwolennicy SLD, którzy nieco częściej niż sympatycy pozostałych partii oceniają te relacje pozytywnie (7% – dobre, 44% złe; PiS: dobre – 5%, złe – 40%; PO: dobre – 3%, złe – 44%).

Pewne złagodzenie ocen stosunków polsko-rosyjskich może wynikać z tego, że wizyta premiera Putina, zdaniem nieco ponad połowy Polaków (52%), przyczyniła się do budowy pojednania polsko-rosyjskiego. Jednak przeważają opinie, że wpływ ten był niewielki.

I w tej sprawie badani o różnych cechach społeczno-demograficznych są ze sobą dość zgodni. Jedynie młodzież oraz osoby pracujące na własny rachunek wyróżniają się nieco bardziej pozytywną oceną tej wizyty – żadnego jej wpływu na budowę pojednania polsko-rosyjskiego³ nie dostrzega tylko co czwarty badany z tych grup.

Duże różnice można natomiast zauważyć między zwolennikami poszczególnych partii politycznych. Pozytywne oceny wpływu tej wizyty na pojednanie polsko-rosyjskie stosunkowo najczęściej notujemy w elektoratach PO i SLD. Natomiast opinię, że wizyta ta w ogóle nie wpłynęła na budowę pojednania między oboma krajami, najczęściej wyrażają zwolennicy PiS.

Tabela 2

Potencjalne elektoraty	Czy niedawna wizyta premiera Władimira Putina przyczyniła się do budowy pojednania polsko-rosyjskiego?				
	Tak, w dużym stopniu	Tak, ale w niewielkim stopniu	Nie, w ogóle się nie przyczyniła	Nie słyszałem(a)m o tej wizycie	Trudno powiedzieć
	w procentach				
PO	3	70	23	1	3
PSL*	3	54	30	3	10
PiS	3	45	44	3	6
SLD*	10	52	25	3	10
Niezdecydowani	4	36	33	9	18
Niezamierzający głosować	3	42	35	13	7

* Dane dotyczące tych elektoratów należy interpretować ostrożnie ze względu na niewielkie ich liczebności w badanej próbie

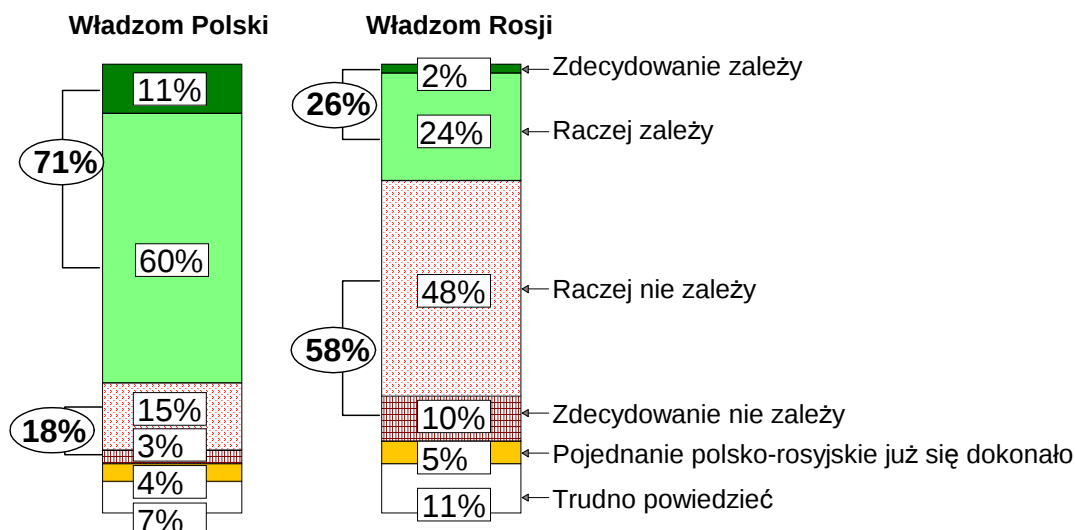
OPINIE O INTENCJACH WŁADZ POLSKI I ROSJI W KWESTII POJEDNANIA

Pojawia się pytanie, czy – zdaniem badanych – władzom obu zainteresowanych krajów rzeczywiście zależy na doprowadzeniu do pełnego pojednania?

---

³ Podobny odsetek wyrażających taką opinię znajdujemy wśród rolników, jednak jest to związane z wysokim w tej grupie odsetkiem osób, które nie słyszały o tej wizycie.

RYS. 3. CZY, PANA(I) ZDANIEM, WŁADZOM [POLSKI, ROSJI] ZALEŻY CZY TEŻ NIE ZALEŻY NA DOPROWADZENIU DO PEŁNEGO, PRAWDZIWEGO POJEDNANIA POLSKO-ROSYJSKIEGO?

Zdecydowana większość badanych jest przekonana, choć na ogół niezbyt mocno, o dobrych intencjach strony polskiej w tej sprawie. Natomiast co do zamiarów strony rosyjskiej – przeważa opinia, że nie zależy jej na doprowadzeniu do pojednania.

Badani są na ogół zgodni w ocenie planów strony polskiej w tej sprawie. Można jedynie zwrócić uwagę na to, że opinia, iż władzom naszego kraju zależy na doprowadzeniu do pełnego, prawdziwego pojednania polsko-rosyjskiego, jest tym częstsza, im wyższy poziom wykształcenia ankietowanych. Opinię przeciwną z kolei nieco częściej wyrażają osoby o poglądach lewicowych niż prawicowych. Natomiast co do intencji strony rosyjskiej zdania są trochę bardziej zróżnicowane. Przede wszystkim opinię, że władzom Rosji nie zależy na doprowadzeniu do pojednania, notujemy tym częściej, im respondenci są lepiej wykształceni. Pogląd taki wyraźnie częściej wyrażają także mieszkańcy średnich i dużych miast niż miast małych i wsi. W niewielkim stopniu wypowiedzi w tej sprawie są zróżnicowane przez orientację polityczną. Badani o poglądach lewicowych mają nieco częściej opinię pozytywną niż określający swoje poglądy jako prawicowe.

Pewne, choć w sumie niewielkie różnice można zauważyć też między zwolennikami poszczególnych partii politycznych.

Tabela 3

Potencjalne elektoraty	Czy – Pana(i) zdaniem – władzom [Polski, Rosji] zależy na doprowadzeniu do pełnego pojednania polsko-rosyjskiego?							
	Zależy		Nie zależy		Pojednanie już się dokonało		Trudno powiedzieć	
	Polski	Rosji	Polski	Rosji	Polski	Rosji	Polski	Rosji
	w procentach							
PO	78	27	18	68	2	4	3	2
PSL*	65	17	26	72	6	4	3	7
PiS	84	20	10	69	0	3	6	9
SLD*	74	22	18	60	2	2	7	17
Niezdecydowani	66	29	15	46	9	8	10	17
Niezamierzający głosować	68	29	18	52	6	6	8	13

* Dane dotyczące tych elektoratów należy interpretować ostrożnie ze względu na niewielkie ich liczebności w badanej próbie

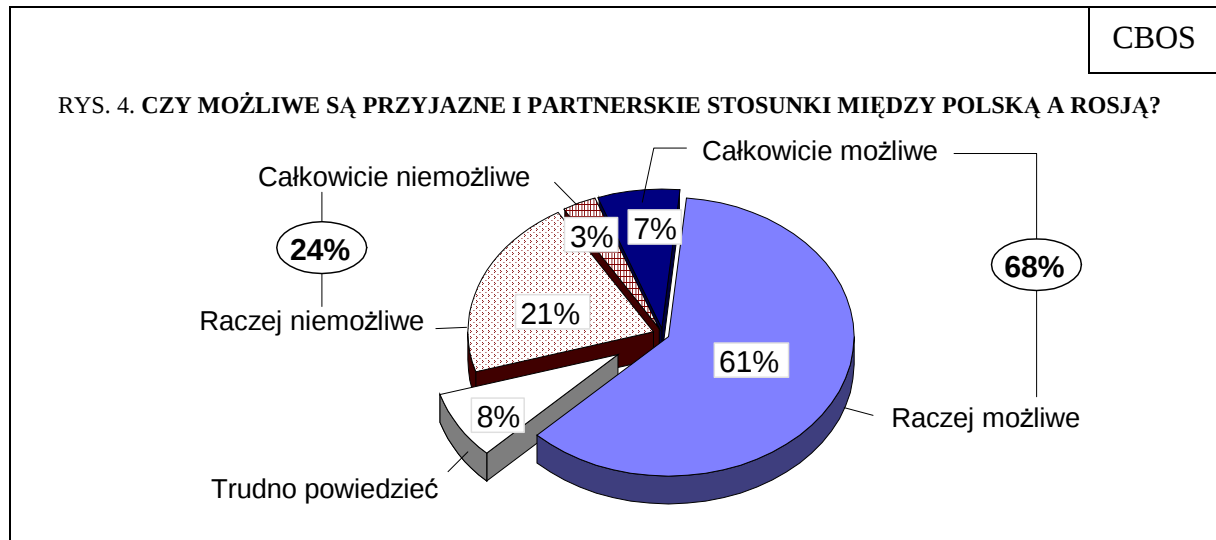
O tym, że władzom Polski zależy na doprowadzeniu do pojednania polsko-rosyjskiego, najczęściej są przekonani zwolennicy PiS, w nieco mniejszym stopniu PO, a w stosunkowo najmniejszym – sympatycy PSL oraz badani o niewyklarowanych preferencjach. Z kolei o pozytywnych intencjach Rosji w tej sprawie stosunkowo najczęściej mówią osoby bierne politycznie oraz o niewyklarowanych sympatiach, a także zwolennicy PO.

Z przekonaniem o intencjach władz Rosji co do pojednania polsko-rosyjskiego wiąże się w dużym stopniu ocena wizyty premiera Putina w Polsce. Dwie trzecie badanych, którzy sądzą, iż władzom rosyjskim zależy na pojednaniu z Polską, uważa, że wizyta ta przyczyniła się do tego, choć najczęściej twierdzą, że tylko w niewielkim stopniu. Tylko co piąty respondent z tej grupy uważa, że wizyta ta nie posunęła do przodu sprawy pojednania polsko-rosyjskiego. Natomiast wśród tych, którzy negatywnie odczytują intencje władz rosyjskich, taką opinię spotykamy ponad dwukrotnie częściej.

Tabela 4

Czy władzom Rosji zależy na doprowadzeniu do pełnego pojednania polsko-rosyjskiego?	Czy niedawna wizyta premiera Władimira Putina przyczyniła się do budowy pojednania polsko-rosyjskiego?				
	Tak, w dużym stopniu	Tak, ale w niewielkim stopniu	Nie, w ogóle się nie przyczyniła	Nie słyszałem(a) o tej wizycie	Trudno powiedzieć
	w procentach				
Zależy	7	58	19	10	7
Nie zależy	3	48	43	4	2
Pojednanie polsko-rosyjskie już się dokonało	0	39	14	25	22
Trudno powiedzieć	1	31	20	22	27

Ponad połowa badanych jest zdania, że władzom Rosji nie zależy na doprowadzeniu do prawdziwego pojednania polsko-rosyjskiego. Czy wobec tego respondenci uważają za możliwe przyjazne i partnerskie stosunki między Polską a Rosją?

Nieco ponad dwie trzecie Polaków uważa, iż stosunki między Polską a Rosją mogą być przyjazne i partnerskie. Co więcej, w ciągu ostatnich trzech miesięcy notujemy minimalny wzrost odsetka optymistów w tej sprawie.

Tabela 5

Czy możliwe są przyjazne i partnerskie stosunki między Polską a Rosją?	Wskazania respondentów według terminów badań							
	V 2000	IX 2002	VII 2003	IV 2005	V 2006	VI 2008	VI 2009	IX 2009
	w procentach							
Możliwe	69	81	77	75	69	69	66	68
Niemożliwe	30	17	22	23	27	19	26	24
Trudno powiedzieć	1	2	1	2	4	12	8	8

O tym, że partnerskie stosunki polsko-rosyjskie są możliwe, stosunkowo częściej od innych przekonani są badani prowadzący samodzielną działalność gospodarczą (78% wskazań w tej grupie, przy 13% uważających takie relacje za niemożliwe), rzadziej zaś niż inni – specjaliści z wyższym wykształceniem, w tym członkowie kadry kierowniczej (60% wobec 36% uważających takie relacje za niemożliwe). Najmniejszy jednak odsetek optymistów w tej sprawie notujemy wśród respondentów, którzy ukończyli 65 lat (58%).

W elektoratach partii politycznych poglądy na rozwój stosunków polsko-rosyjskich są zróżnicowane.

Tabela 6

Potencjalne elektoraty	Czy możliwe są przyjazne i partnerskie stosunki między Polską a Rosją?		
	Możliwe	Niemożliwe	Trudno powiedzieć
	w procentach		
PO	80	18	2
PSL*	77	16	7
PiS	68	29	3
SLD*	84	16	0
Niezdecydowani	57	26	17
Niezamierzający głosować	65	24	11

* Dane dotyczące tych elektoratów należy interpretować ostrożnie ze względu na niewielkie ich liczebności w badanej próbie

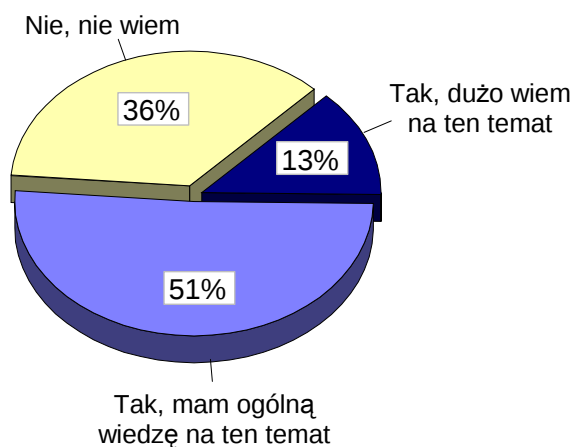
Najbardziej optymistycznie na możliwość ułożenia przyjaznych i partnerskich stosunków między Polską a Rosją zapatrują się zwolennicy SLD. Niewiele ustępują im sympatycy PO. Natomiast wyraźnie bardziej sceptyczny jest w tej sprawie elektorat PiS.

OPINIE O PAKCIE RIBBENTROP–MOŁOTOW I 17 WRZEŚNIA 1939

Mówiąc o rocznicy wybuchu II wojny światowej nie sposób pominąć sprawy paktu Ribbentrop–Mołotow. Bezpośrednio przed przyjazdem Władimira Putina na gdańskie obchody tej rocznicy rosyjskie środki przekazu powielały pochodzącą jeszcze z czasów stalinowskich wykładnię tego aktu, że jego celem było zapewnienie bezpieczeństwa ZSRR. Wzbogaciły ją przy tym o zarzuty, iż rząd polski układał się z Niemcami przeciw ZSRR, natomiast podpisanie paktu Ribbentrop–Mołotow było próbą zapobieżenia ewentualnemu sojuszowi polsko-niemieckiemu przeciwko Związkowi Radzieckiemu.

Poruszając tę sprawę w badaniu zapytaliśmy najpierw ankietowanych, czy orientują się, czego dotyczył pakt Ribbentrop–Mołotow. Uzyskane odpowiedzi wskazują, że poziom wiedzy historycznej w naszym społeczeństwie pozostawia wiele do życzenia.

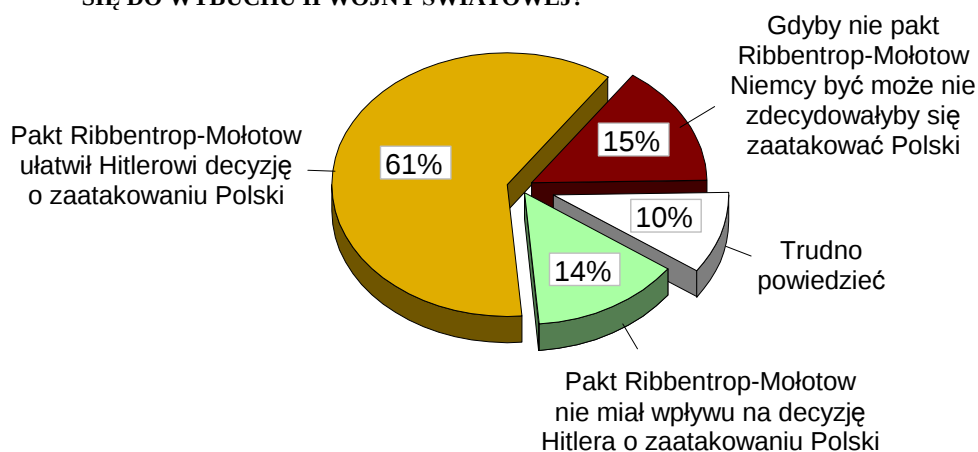
RYS. 5. **W SIERPNIU 1939 ROKU ZSRR I NIEMCY PODPISAŁY POROZUMIENIE, ZNANE JAKO PAKT RIBBENTROP-MOŁOTOW. CZY WIE PAN(I), CZEGO TO POROZUMIENIE DOTYCZYŁO?**

Wiedza o pakcie Ribbentrop-Mołotow zależy, rzecz jasna, od wykształcenia, ale warto zauważyć, że wśród ogółu badanych, którzy ukończyli studia, a także wśród przedstawicieli kadry kierowniczej i specjalistów z wyższym wykształceniem mniej więcej co dziesiąty przyznaje, że nie wie, czego dotyczyło to jedno z ważniejszych i brzemiennych w skutki wydarzenie w historii Polski ostatnich stu lat. Wśród uczniów i studentów ponad jedna trzecia nie orientuje się w tej sprawie (patrz tabele aneksowe).

Tych spośród badanych, którzy zadeklarowali przynajmniej ogólną wiedzę na ten temat, pytaliśmy z kolei, w jakim stopniu pakt ten przyczynił się do wybuchu II wojny światowej.

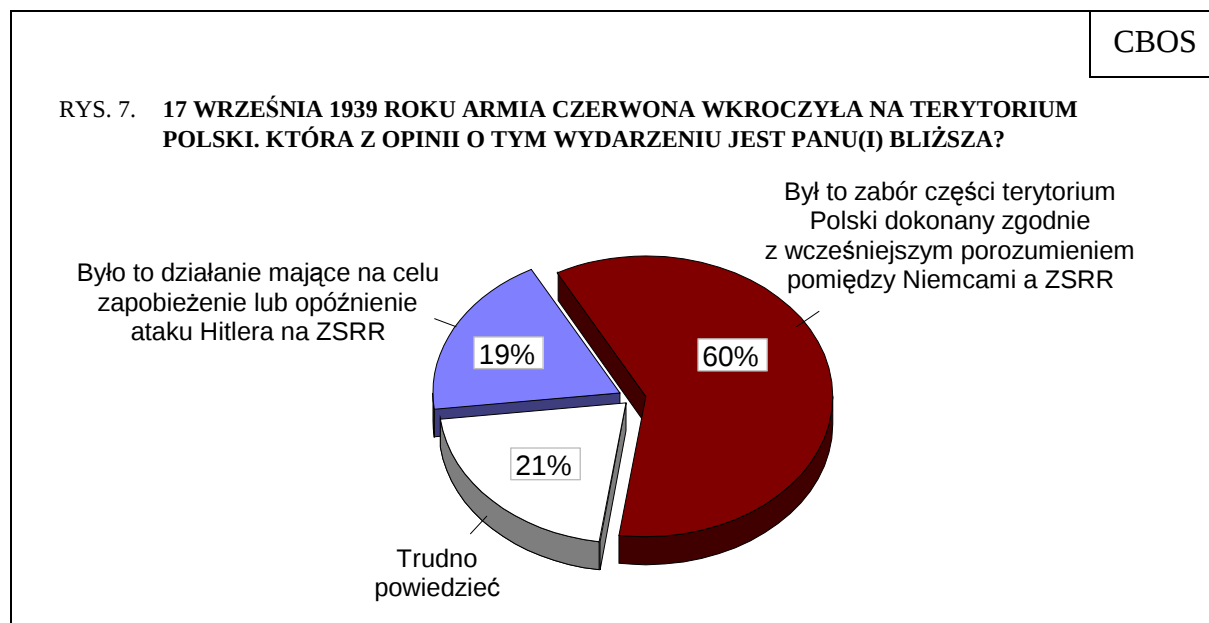
RYS. 6. **W JAKIM STOPNIU, PANA(I) ZDANIEM, PAKT RIBBENTROP-MOŁOTOW PRZYSZYŁ SIĘ DO WYBUCHU II WOJNY ŚWIATOWEJ?**

Zdecydowana większość badanych orientujących się w tej sprawie uważa, że pakt Ribbentrop–Mołotow ułatwił Hitlerowi decyzję o zaatakowaniu Polski. Natomiast mniej więcej co siódmy respondent jest zdania, że bez porozumienia z ZSRR Niemcy być może nie zdecydowałyby się na wywołanie wojny, i tyle samo osób wyraża przekonanie, iż pakt ten nie miał wpływu na decyzję Niemiec o ataku na Polskę.

Opinie o wpływie paktu na wybuch II wojny światowej nie są zróżnicowane w sposób klarowny przez wykształcenie. Natomiast zależą w pewnym stopniu od sympatii politycznych: poglądy lewicowe sprzyjają opinii, że porozumienie niemiecko-radzieckie nie miało wpływu na decyzję o napaści Niemiec na Polskę. Wśród badanych o afiliacji lewicowej notujemy taką opinię dwukrotnie częściej niż wśród pozostałych. Przekonanie, że gdyby nie ten pakt, nie doszłoby do ataku na Polskę we wrześniu 1939 roku, podobnie często wyrażają badani o orientacji lewicowej i prawicowej.

Bezpośrednią konsekwencją paktu Ribbentrop–Mołotow było wkroczenie Armii Czerwonej na terytorium Polski 17 września 1939 roku. W wykładni rosyjskiej natomiast było to działanie mające na celu zapobieżenie lub opóźnienie ataku Niemiec na ZSRR, zajęcie lepszych pozycji obronnych, a także ochronę ludności tych terenów przed skutkami działań wojennych. Taka interpretacja wydarzeń 17 września 1939 roku obowiązywała także przez cały okres PRL. Co myślą o tym badani?

Trzy piąte ankietowanych widzi w tym akcie agresję na Polskę dokonaną zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami obydwu agresorów, a tylko jedna piąta podziela opinię o w pewnym sensie obronnym charakterze działań ZSRR, których celem było zapewnienie bezpieczeństwa własnych granic.

Najbardziej zaskakujące jest to, że wskazania na obronny charakter działań ZSRR są tym **częstsze**, im młodszy są odpowiadający. Wśród ogółu młodych ludzi (w wieku 18–24 lata) co trzeci podziela taką opinię (33%), niewiele mniej wśród uczącej się młodzieży (29%). Również poglądy lewicowe sprzyjają, choć w stosunkowo niewielkim stopniu, przyjmowaniu interpretacji działań Armii Czerwonej we wrześniu 1939 roku jako obronę przed Niemcami (25% wobec 15% przyjmujących taką interpretację wśród badanych o poglądach prawicowych).

OCENA STOSUNKÓW POLSKO-NIEMIECKICH

Podobnie jak stosunki polsko-rosyjskie, niemal połowa badanych określa obecne relacje polsko-niemieckie jako „ani dobre, ani złe”. Na tym jednak podobieństwa ocen stosunków z dwoma wielkimi sąsiadami się kończą. Ponad jedna trzecia Polaków jest zdania, że stosunki polsko-niemieckie są dobre, a tylko co dziesiąty uważa je za złe. Podobne oceny uzyskaliśmy też w roku ubiegłym.

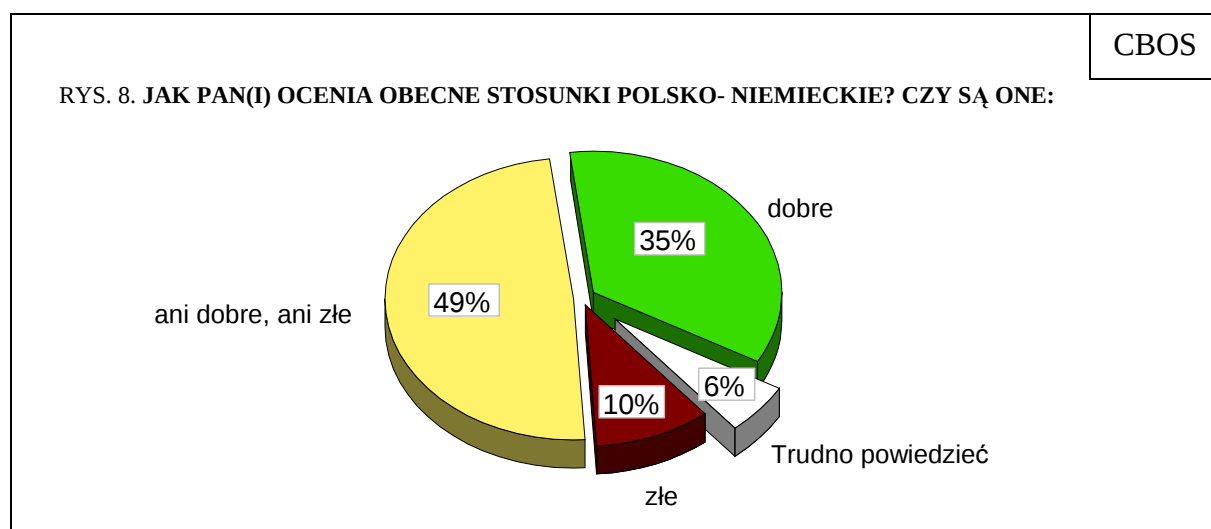

Tabela 7

Czy obecne stosunki polsko-niemieckie są:	Wskazania respondentów według terminów badań			
	XII 2005	VII 2007	IV 2008	IX 2009
	w procentach			
– dobre	33	18	38	35
– ani dobre, ani złe	57	52	47	49
– złe	4	22	9	10
Trudno powiedzieć	6	8	6	6

Oceny te są stosunkowo mało zróżnicowane społecznie. Obecne stosunki polsko-niemieckie najlepiej postrzega młodzież (45% ocen dobrych wobec 6% złych) i badani z wykształceniem wyższym (43% wobec 7%). Najgorzej – bezrobotni (21% ocen złych wobec 32% dobrych) oraz osoby deklarujące najbardziej intensywne praktyki religijne (20% ocen złych wobec 14% dobrych).

Poglądy polityczne mierzone na linii *prawica–lewica* nie różnicują postrzegania stosunków polsko-niemieckich. Wyraźnie zarysowują się natomiast różnice między elektoratami głównych partii politycznych.

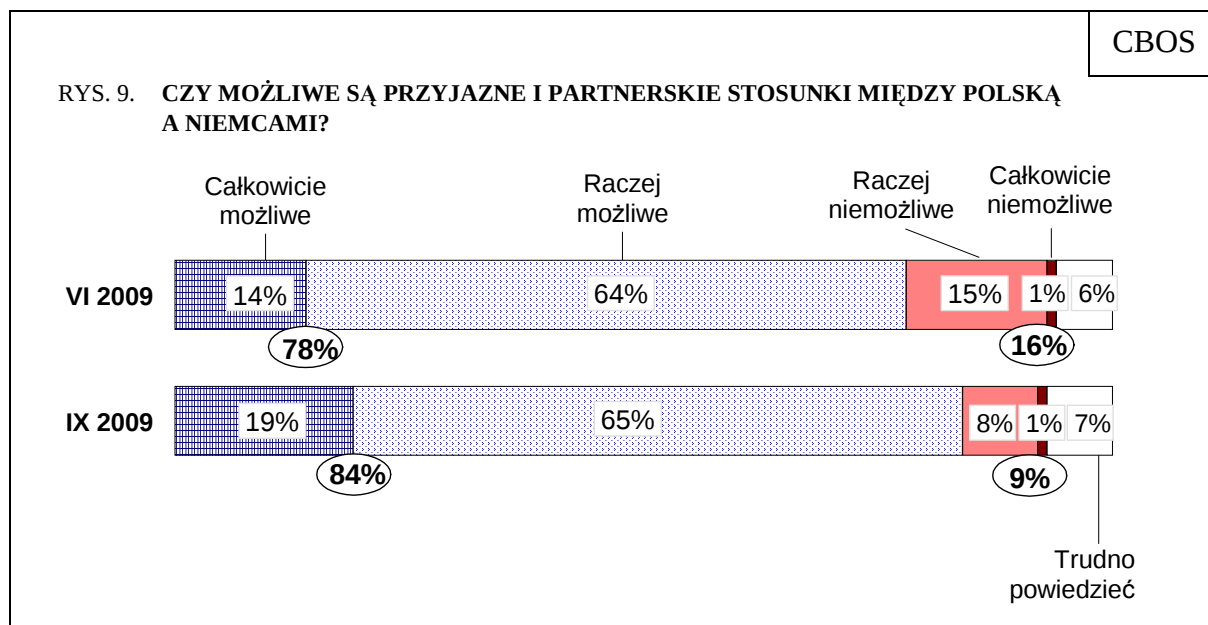
Tabela 8

Potencjalne elektoraty	Jak Pan(i) ocenia obecne stosunki polsko-niemieckie? Czy są one:			
	dobre	ani dobre, ani złe	złe	Trudno powiedzieć
	w procentach			
PO	50	43	6	1
PSL*	38	50	12	-
PiS	30	49	17	4
SLD*	38	45	13	4
Niezdecydowani	31	46	12	11
Niezamierzający głosować	31	51	10	8

* Dane dotyczące tych elektoratów należy interpretować ostrożnie ze względu na niewielkie ich liczebności w badanej próbie

Najbardziej pozytywnie o obecnych stosunkach polsko-niemieckich wypowiadają się zwolennicy PO, głównej partii rządzącej, a więc współodpowiedzialnej za ich stan. Natomiast znacznie bardziej krytyczne opinie notujemy w elektoratach PiS i SLD, choć i tam oceny negatywne są w wyraźnej mniejszości.

Jednocześnie aż ponad cztery piąte badanych (84%) uważa, że możliwe są w pełni przyjazne i partnerskie stosunki między Polską a Niemcami; tylko 9% ankietowanych jest przeciwnego zdania. Opinia o pozytywnym ułożeniu stosunków polsko-niemieckich umocniła się w ciągu ostatnich kilku miesięcy.

Przekonanie o tym, że możliwe jest przyjazne i partnerskie ułożenie stosunków między Polską a Niemcami, jest stosunkowo słabsze wśród najstarszych badanych oraz respondentów z wykształceniem podstawowym, ale i w tych grupach podziela je prawie trzy czwarte odpowiadających.

Poglądy polityczne mierzone na linii *prawica–lewica* nie różnicują opinii dotyczących pojednania polsko-niemieckiego. Notujemy natomiast pewne różnice między zwolennikami poszczególnych partii politycznych.

Tabela 9

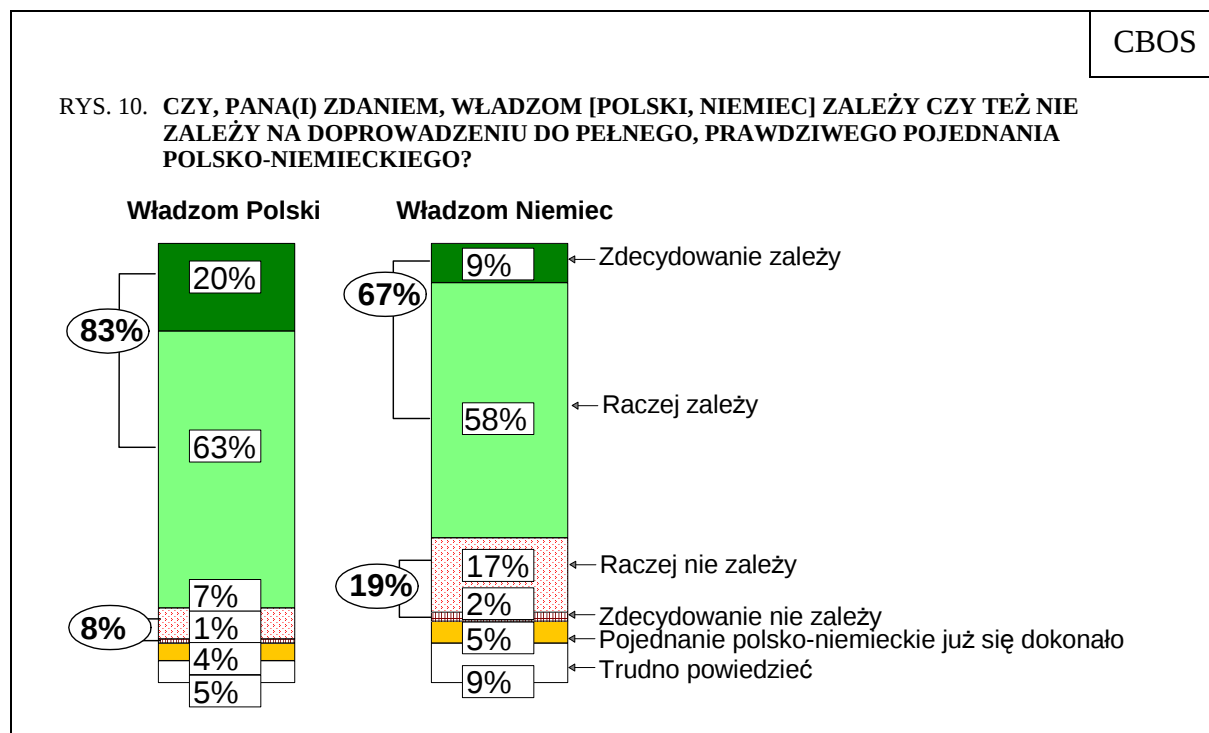
Potencjalne elektoraty	Czy możliwe są przyjazne i partnerskie stosunki pomiędzy Polską a Niemcami?		
	Możliwe	Niemożliwe	Trudno powiedzieć
	w procentach		
PO	96	3	1
PSL*	77	23	0
PiS	82	14	4
SLD*	87	13	0
Niezdecydowani	72	13	15
Niezamierzający głosować	82	8	10

* Dane dotyczące tych elektoratów należy interpretować ostrożnie ze względu na niewielkie ich liczebności w badanej próbie

Stosunkowo dużym – w porównaniu z innymi elektoratami – sceptycyzmem co do możliwości ułożenia partnerskich stosunków z Niemcami wyróżniają się zwolennicy PSL. Na drugim biegunie jest elektorat PO, który niemal jednogłośnie wyraża optymizm w spojrzeniu na przyszłość stosunków polsko-niemieckich.

OPINIE O INTENCJACH WŁADZ POLSKI I NIEMIEC W KWESTII POJEDNANIA

Podobnie jak w przypadku stosunków polsko-rosyjskich zadaliśmy badanym pytanie, czy – ich zdaniem – władzom obu zainteresowanych krajów rzeczywiście zależy na doprowadzeniu do pełnego pojednania polsko-niemieckiego.

Wprawdzie badani częściej dostrzegają dobre intencje strony polskiej niż niemieckiej w dążeniu do pojednania, jednak zdecydowana większość jest przekonana, choć na ogół niezbyt mocno, że zależy na tym władzom obu krajów.

Czynnikiem stosunkowo najbardziej różnicującym przeświadczenie o tym, że zarówno władzom Polski, jak i Niemiec zależy na doprowadzeniu do pełnego pojednania, jest wykształcenie. Dobre intencje polskich władz zauważa 78% badanych z wykształceniem podstawowym i 95% – z wyższym. W przypadku oceny zamierzeń niemieckich różnica ta jest jeszcze większa – pozytywne intencje przypisuje im 56% badanych z wykształceniem podstawowym, 81% – z wyższym, odmawia zaś takich intencji 22% osób najslabiej i 13% najlepiej wykształconych.

Interesujące różnice w ocenie intencji władz Polski i Niemiec wobec pojednania zachodzą między sympatykami poszczególnych partii politycznych.

Tabela 10

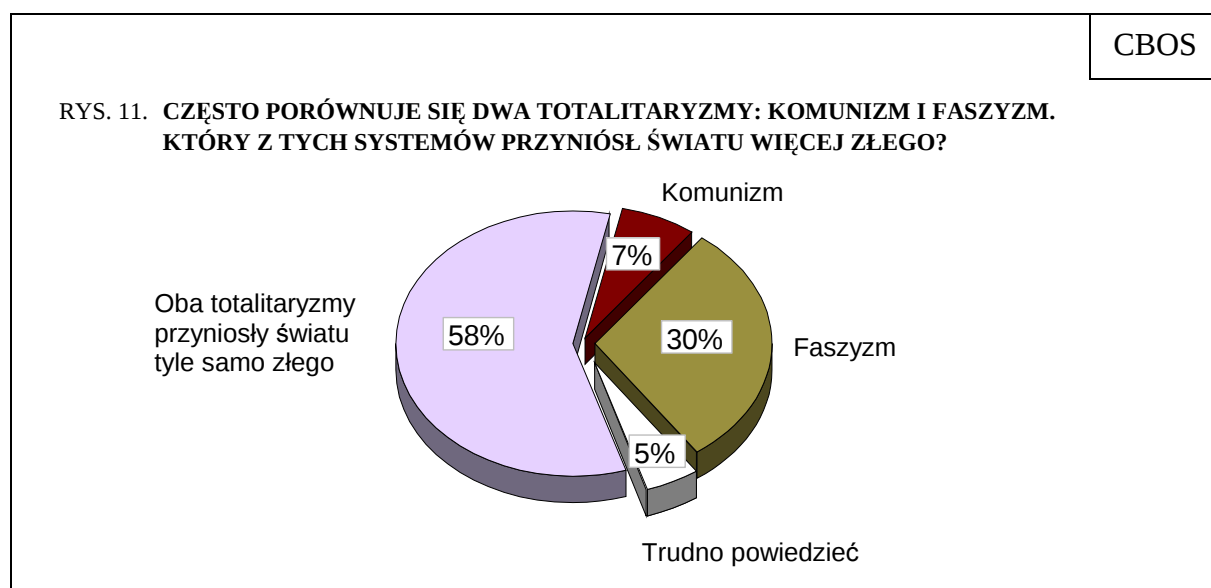
Potencjalne elektoraty	Czy – Pana(i) zdaniem – władzom [Polski, Niemiec] zależy na doprowadzeniu do pełnego pojednania polsko-niemieckiego?							
	Zależy		Nie zależy		Pojednanie już się dokonało		Trudno powiedzieć	
	Polski	Niemiec	Polski	Niemiec	Polski	Niemiec	Polski	Niemiec
	w procentach							
PO	93	81	5	11	1	4	1	4
PSL*	85	58	9	30	6	0	0	12
PiS	91	71	5	20	1	2	3	7
SLD*	84	57	14	34	0	0	2	9
Niezdeterminowani	78	57	6	23	7	8	9	12
Niezamierzający głosować	79	65	8	18	6	7	7	10

* Dane dotyczące tych elektoratów należy interpretować ostrożnie ze względu na niewielkie ich liczebności w badanej próbie

Nieufność w ocenie intencji Niemiec wobec pojednania z Polską okazują najczęściej zwolennicy SLD. Natomiast pozytywne oceny zamierzeń władz niemieckich są niemal powszechne wśród zwolenników PO.

KTÓRY SYSTEM PRZYNIÓSŁ WIĘCEJ ZŁEGO – KOMUNIZM CZY FASZYZM?

Na historii XX wieku silne piętno wywarły dwa systemy totalitarne – komunizm i faszyzm. Na zakończenie tego wątku badania zapytaliśmy, który z nich – zdaniem ankietowanych – przyniósł więcej złego.

Wśród Polaków dominuje przekonanie, że obydwa totalitaryzmy przyniosły światu tyle samo złego. Wyraża je blisko trzy piąte badanych (58%). Pozostali respondenci skłaniają się ku opinii, że więcej zła przyniósł faszyzm (30%) niż komunizm (7%).

Surowszą ocenę faszyzmu niż komunizmu nieco częściej niż w całej populacji notujemy wśród ludzi młodych (37% wśród młodzieży i 34% w grupie mających 25–34 lata). Z kolei mieszkańcy największych miast dwukrotnie częściej niż ogół ankietowanych są przekonani, że więcej zła przyniósł komunizm (15%).

Najbardziej jednak, jak zresztą można się było spodziewać, opinie w tej sprawie są zróżnicowane przez poglądy polityczne ankietowanych.

Tabela 11

Poglądy polityczne	Który z tych systemów przyniósł światu więcej złego?			
	Faszyzm	Komunizm	Oba totalitaryzmy przyniosły światu tyle samo złego	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Lewicowe	45	4	50	1
Centrowe	31	8	59	2
Prawicowe	22	11	65	2
Nieokreślone	29	2	52	16

Dwie trzecie badanych o orientacji prawicowej uważa, że zarówno faszyzm, jak i komunizm przyniosły światu tyle samo złego, a co dziewiąty jest bardziej krytyczny wobec komunizmu. Tymczasem respondenci identyfikujący się z lewicą niezmiernie rzadko wskazują na komunizm, wyraźnie rzadziej też niż pozostali stawiają znak równości między tymi dwoma systemami.

A oto jak na te stanowiska wpływają sympatie partyjne:

Tabela 12

Potencjalne elektoraty	Który z tych systemów przyniósł światu więcej złego?			
	Faszyzm	Komunizm	Obydwa totalitaryzmy przyniosły światu tyle samo złego	Trudno powiedzieć
	w procentach			
PO	32	11	56	1
PSL*	13	7	78	2
PiS	19	15	66	0
SLD*	50	2	48	0
Niezdecydowani	33	2	56	9
Niezamierzający głosować	31	5	57	7

* Dane dotyczące tych elektoratów należy interpretować ostrożnie ze względu na niewielkie ich liczebności w badanej próbie

Znak równości między tymi dwoma systemami stawiają najczęściej wyborcy PSL. Elektorat PiS z kolei charakteryzuje się tym, że liczba osób wskazujących na komunizm jako bardziej złowrogi system niemal zrównuje się ze wskazującymi na faszyzm. Zwolennicy SLD natomiast niemal w ogóle nie wskazują na komunizm i stosunkowo najrzadziej ze wszystkich stawiają znak równości między komunizmem a faszyzmem.

Polacy znacznie gorzej postrzegają obecne stosunki polsko-rosyjskie niż polsko-niemieckie. Co więcej, w pewnym stopniu przekłada się to także na przewidywanie przyszłości tych stosunków. Ponad dwukrotnie większa liczba badanych uważa za niemożliwe ułożenie przyjaznych i partnerskich relacji z Rosją niż z Niemcami. Przeważa przekonanie, że Rosji nie zależy na doprowadzeniu do prawdziwego pojednania polsko-rosyjskiego, podczas gdy Niemcy – w opinii większości badanych – chcieliby takiego ułożenia wzajemnych stosunków.

Wprawdzie nieco ponad połowa badanych uważa, że do polepszenia stosunków polsko-rosyjskich przyczyniła się obecność premiera Władimira Putina na gdańskich obchodach rocznicy wybuchu II wojny światowej, ale tylko nieliczni oceniają jako duży wpływ tej wizyty na budowę pojednania.

Jeśli natomiast chodzi o kluczowe momenty wzajemnych stosunków u progu II wojny światowej, to większość ankietowanych zorientowanych w tej sprawie uważa, że pakt Ribbentrop–Mołotow ułatwił Niemcom decyzję o zaatakowaniu Polski we wrześniu 1939 roku. Jednocześnie równoważą się liczby osób twierdzących, że pakt ten nie miał wpływu na decyzję Hitlera o napaści na Polskę, i tych, którzy sądzą, iż bez tego paktu w ogóle mogłoby nie dojść do tej napaści. Zdaniem większości badanych, także wkroczenie Armii Czerwonej do Polski 17 września 1939 roku było konsekwencją porozumienia niemiecko-rosyjskiego.

Opracował
Michał STRZESZEWSKI

A N E K S

Tabela 1

		Jak Pan(i) ocenia obecne stosunki polsko-rosyjskie ?				Liczba osób
		Czy są one:				
		dobrze	ani dobrze, ani źle	źle	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		4	51	40	5	1085
Płeć	Mężczyźni	4	49	44	2	514
	Kobiety	4	52	37	7	572
Wiek	18-24 lata	3	53	38	6	158
	25-34	4	54	37	5	196
	35-44	2	53	42	3	153
	45-54	3	51	43	3	196
	55-64	4	45	47	4	184
	65 lat i więcej	7	50	35	8	198
Miejsce zamieszkania	Wieś	5	51	38	6	407
	Miasto do 20 tys.	4	47	43	6	146
	20-100 tys.	2	55	37	5	216
	101-500 tys.	6	46	48	1	171
	501 tys. i więcej mieszk.	2	54	39	5	145
Wykształcenie	Podstawowe	4	52	35	9	285
	Zasadnicze zawodowe	5	49	41	5	274
	Średnie	3	50	43	4	372
	Wyższe	3	53	43	1	155
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	2	46	52		91
	Średni personel, technicy	5	47	45	2	41
	Pracownicy adm.-biurowi	4	59	30	6	68
	Pracownicy usług	5	54	39	2	64
	Robotnicy wykwalifikowani	3	50	43	4	140
	Robotnicy niewykwalifik.	2	48	38	12	51
	Rolnicy	5	61	33	1	57
	Pracujący na własny rach.	2	47	45	5	41
Bierni zawodowo	Renciści	3	46	46	4	79
	Emeryci	6	49	38	7	245
	Uczniowie i studenci	2	51	41	6	91
	Bezrobotni	3	48	42	7	65
	Gospodynie domowe i inni	7	61	28	4	53
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	3	52	42	3	139
	spółce właścicieli prywatnych i państwa		61	31	8	102
	sekt. pryw. poza rolnict.	3	46	47	4	232
	prywatnym gosp. rolnym	5	57	34	4	59
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	5	50	38	7	233
	501-750	5	56	34	5	156
	751-1000	5	51	39	5	215
	1001-1500	3	55	41	1	135
	Powyżej 1500 zł	1	52	47		115
Ocena własnych war. mater.	Źłe	3	45	42	10	184
	Średnie	4	52	39	5	529
	Dobre	5	52	41	2	373
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	1	52	41	6	56
	Raz w tygodniu	5	52	38	6	550
	1-2 razy w miesiącu	3	49	43	5	184
	Kilka razy w roku	2	49	47	3	185
	W ogóle nie uczestniczy	7	51	37	6	110
Poglądy polityczne	Lewica	4	48	48	1	154
	Centrum	3	51	43	3	363
	Prawica	5	49	44	2	324
	Trudno powiedzieć	3	54	27	15	244

Tabela 2

		Jak Pan(i) ocenia obecne stosunki polsko-niemieckie ? Czy są one:				Liczba osób
		dobrze	ani dobrze, ani źle	źle	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		35	49	10	6	1085
Płeć	Mężczyźni	40	48	9	3	514
	Kobiety	31	49	11	8	572
Wiek	18-24 lata	45	44	6	5	158
	25-34	33	52	10	5	196
	35-44	36	50	10	4	153
	45-54	34	50	11	5	196
	55-64	34	49	12	4	184
	65 lat i więcej	33	46	12	10	198
Miejsce zamieszkania	Wieś	32	48	12	8	407
	Miasto do 20 tys.	37	45	12	7	146
	20-100 tys.	39	47	9	6	216
	101-500 tys.	35	54	10	1	171
	501 tys. i więcej mieszk.	40	50	7	3	145
Wykształcenie	Podstawowe	32	44	13	11	285
	Zasadnicze zawodowe	33	52	10	5	274
	Średnie	36	49	10	4	372
	Wyższe	43	50	7		155
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	40	51	9		91
	Średni personel, technicy	40	55	5		41
	Pracownicy adm.-biurowi	32	55	7	6	68
	Pracownicy usług	36	44	17	3	64
	Robotnicy wykwalifikowani	42	45	8	6	140
	Robotnicy niewykwalifik.	21	48	15	16	51
	Rolnicy	35	50	13	2	57
	Pracujący na własny rach.	32	61	2	5	41
Bierni zawodowo	Renciści	31	46	17	5	79
	Emeryci	33	49	10	8	245
	Uczniowie i studenci	45	47	5	4	91
	Bezrobotni	32	41	21	6	65
	Gospodynie domowe i inni	35	56	4	6	53
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	36	52	10	2	139
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	38	45	12	5	102
	sekt. pryw. poza rolnict.	35	53	6	6	232
	prywatnym gosp. rolnym	38	46	11	5	59
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	34	46	11	9	233
	501-750	38	49	7	6	156
	751-1000	40	44	11	6	215
	1001-1500	31	55	11	2	135
	Powyżej 1500 zł	43	47	9	1	115
Ocena własnych war. mater.	Źłe	25	52	12	11	184
	Średnie	32	50	12	5	529
	Dobre	45	45	7	4	373
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	14	58	20	7	56
	Raz w tygodniu	36	49	9	7	550
	1-2 razy w miesiącu	31	51	15	3	184
	Kilka razy w roku	41	47	8	4	185
	W ogóle nie uczestniczy	43	43	8	6	110
Poglądy polityczne	Lewica	40	48	10	2	154
	Centrum	35	52	10	3	363
	Prawica	43	43	12	2	324
	Trudno powiedzieć	22	51	9	17	244

Tabela 3

		Czy, Pana(i) zdaniem, władzom Polski zależy czy też nie zależy na doprowadzeniu do pełnego, prawdziwego pojednania polsko-rosyjskiego?				Liczba osób
		Zależy	Nie zależy	Pojednanie polsko-rosyjskie już się dokonało	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		71	18	4	7	1083
Płeć	Mężczyźni	70	21	3	6	514
	Kobiety	72	15	6	8	570
Wiek	18-24 lata	73	17	5	5	158
	25-34	65	19	5	11	196
	35-44	72	22	4	2	153
	45-54	72	19	3	6	196
	55-64	73	18	3	6	184
	65 lat i więcej	73	12	6	9	196
Miejsce zamieszkania	Wieś	69	17	5	9	407
	Miasto do 20 tys.	67	16	10	6	145
	20-100 tys.	77	16	2	6	215
	101-500 tys.	75	18	2	4	171
	501 tys. i więcej mieszk.	69	23	3	6	145
Wykształcenie	Podstawowe	68	15	7	10	283
	Zasadnicze zawodowe	71	18	2	9	274
	Średnie	72	19	5	5	372
	Wyższe	76	19	1	3	155
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	71	25	3	2	91
	Średni personel, technicy	72	18	5	5	41
	Pracownicy adm.-biurowi	63	21	9	7	68
	Pracownicy usług	72	22		6	63
	Robotnicy wykwalifikowani	68	23	4	5	140
	Robotnicy niewykwalifik.	66	13	7	13	51
	Rolnicy	71	18	3	8	57
	Pracujący na własny rach.	75	16	3	6	41
Bierni zawodowo	Renciści	79	6	6	9	79
	Emeryci	70	16	5	8	245
	Uczniowie i studenci	79	14	4	4	91
	Bezrobotni	62	20	3	14	64
	Gospodynie domowe i inni	80	14	3	3	53
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	67	22	3	8	139
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	69	19	9	3	102
	sekt. pryw. poza rolnict.	70	21	2	6	232
	prywatnym gosp. rolnym	68	17	8	8	59
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	71	17	4	9	232
	501-750	68	18	6	8	155
	751-1000	65	24	4	7	215
	1001-1500	75	16	4	5	135
	Powyżej 1500 zł	82	13	1	5	115
Ocena własnych war. mater.	Złe	63	22	7	8	183
	Średnie	71	18	4	8	529
	Dobre	76	16	3	5	372
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	72	17	2	9	56
	Raz w tygodniu	70	16	6	7	549
	1-2 razy w miesiącu	68	23	4	5	184
	Kilka razy w roku	75	17	2	6	185
	W ogóle nie uczestniczy	74	17	3	7	110
Poglądy polityczne	Lewica	74	22	2	3	154
	Centrum	72	19	3	6	363
	Prawica	78	16	1	5	324
	Trudno powiedzieć	59	16	12	13	242

Tabela 4

		Czy, Pana(i) zdaniem, władzom Rosji zależy czy też nie zależy na doprowadzeniu do pełnego, prawdziwego pojednania polsko-rosyjskiego?				Liczba osób
		Zależy	Nie zależy	Pojednanie polsko-rosyjskie już się dokonało	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		26	58	5	11	1084
Płeć	Mężczyźni	26	61	4	9	514
	Kobiety	26	55	7	12	571
Wiek	18-24 lata	29	58	8	6	158
	25-34	23	60	5	12	196
	35-44	20	67	5	8	153
	45-54	27	61	4	9	196
	55-64	29	54	4	13	184
	65 lat i więcej	30	49	6	14	197
Miejsce zamieszkania	Wieś	31	49	7	13	407
	Miasto do 20 tys.	29	52	9	11	146
	20-100 tys.	25	61	4	9	215
	101-500 tys.	24	71	1	5	171
	501 tys. i więcej mieszk.	17	66	4	13	145
Wykształcenie	Podstawowe	28	46	9	17	284
	Zasadnicze zawodowe	29	57	2	11	274
	Średnie	25	62	5	8	372
	Wyższe	23	69	4	4	155
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	18	77	4	1	91
	Średni personel, technicy	29	63	5	2	41
	Pracownicy adm.-biurowi	19	61	8	12	68
	Pracownicy usług	30	52	2	16	64
	Robotnicy wykwalifikowani	30	59	3	9	140
	Robotnicy niewykwalifik.	13	57	9	21	51
	Rolnicy	29	55	6	9	57
	Pracujący na własny rach.	28	63	3	5	41
Bierni zawodowo	Renciści	32	48	7	13	79
	Emeryci	27	53	6	14	245
	Uczniowie i studenci	28	61	8	3	91
	Bezrobotni	24	54	3	19	64
	Gospodynie domowe i inni	33	54	4	9	53
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	27	65	3	5	139
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	23	61	9	7	102
	sekt. pryw. poza rolnict.	22	62	3	13	232
	prywatnym gosp. rolnym	29	53	10	8	59
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	26	53	5	16	232
	501-750	29	54	7	11	156
	751-1000	26	58	6	10	215
	1001-1500	28	62	6	4	135
	Powyżej 1500 zł	22	70	1	7	115
Ocena własnych war. mater.	Złe	23	52	9	16	183
	Średnie	27	57	5	12	529
	Dobre	27	62	4	7	373
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	27	60	2	11	56
	Raz w tygodniu	26	57	6	11	550
	1-2 razy w miesiącu	27	60	5	7	184
	Kilka razy w roku	25	60	6	10	185
	W ogóle nie uczestniczy	30	51	2	17	110
Poglądy polityczne	Lewica	30	60	4	6	154
	Centrum	25	61	4	9	363
	Prawica	24	68	2	5	324
	Trudno powiedzieć	28	37	12	23	243

Tabela 5

		W sierpniu 1939 roku ZSRR i Niemcy podpisały porozumienie, znane jako pakt Ribbentrop–Mołotow. Czy wie Pan(i), czego to porozumienie dotyczyło?			Liczba osób
		Nie, nie wiem	Tak, mam ogólną wiedzę na ten temat	Tak, dużo wiem na ten temat	
		%	%	%	
Ogółem		36	51	13	1072
Płeć	Mężczyźni	29	53	18	505
	Kobiety	43	49	8	566
Wiek	18-24 lata	36	59	5	153
	25-34	37	46	17	192
	35-44	29	61	11	150
	45-54	34	52	14	196
	55-64	38	48	14	185
	65 lat i więcej	41	45	13	196
Miejsce zamieszkania	Wieś	49	46	4	401
	Miasto do 20 tys.	38	49	14	143
	20-100 tys.	25	59	16	215
	101-500 tys.	32	51	18	170
	501 tys. i więcej mieszk.	22	56	23	143
Wykształcenie	Podstawowe	60	34	7	281
	Zasadnicze zawodowe	44	50	6	273
	Średnie	23	61	16	363
	Wyższe	11	63	26	154
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	9	55	36	90
	Średni personel, technicy	19	67	14	41
	Pracownicy adm.-biurowi	32	55	13	65
	Pracownicy usług	38	51	12	64
	Robotnicy wykwalifikowani	34	53	13	137
	Robotnicy niewykwalifik.	49	51		51
	Rolnicy	50	48	1	56
	Pracujący na własny rach.	20	57	23	41
Bierni zawodowo	Renciści	46	43	10	78
	Emeryci	39	49	12	244
	Uczniowie i studenci	35	56	9	90
	Bezrobotni	55	36	9	64
	Gospodynie domowe i inni	42	55	2	51
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	20	59	21	138
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	33	51	16	97
	sekt. pryw. poza rolnict.	31	54	16	228
	prywatnym gosp. rolnym	48	51	1	57
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	53	43	5	231
	501-750	41	50	8	153
	751-1000	30	54	16	214
	1001-1500	33	51	15	133
	Powyżej 1500 zł	15	53	32	114
Ocena własnych war. mater.	Złe	47	44	9	182
	Średnie	40	50	10	523
	Dobre	25	56	18	366
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	43	44	12	56
	Raz w tygodniu	36	52	12	543
	1-2 razy w miesiącu	38	53	9	179
	Kilka razy w roku	37	46	17	184
	W ogóle nie uczestniczy	31	54	15	109
Poglądy polityczne	Lewica	22	61	17	154
	Centrum	36	52	12	361
	Prawica	24	57	19	324
	Trudno powiedzieć	63	35	2	233

Tabela 6

		17 września 1939 roku Armia Czerwona wkroczyła na terytorium Polski. Która z opinii o tym wydarzeniu jest Panu(i) bliższa?			Liczba osób
		Był to zabór części terytorium Polski dokonany zgodnie z wcześniejszym porozumieniem pomiędzy Niemcami a ZSRR	Było to działanie mające na celu zapobieżenie lub opóźnienie ataku Hitlera na ZSRR	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		60	19	21	1081
Płeć	Mężczyźni	68	18	14	510
	Kobiety	54	20	27	571
Wiek	18-24 lata	48	33	18	157
	25-34	57	21	23	195
	35-44	71	17	11	152
	45-54	63	18	19	195
	55-64	65	14	21	185
	65 lat i więcej	57	13	30	198
Miejsce zamieszkania	Wieś	50	22	27	408
	Miasto do 20 tys.	59	16	24	142
	20-100 tys.	71	15	14	216
	101-500 tys.	68	20	13	171
	501 tys. i więcej mieszk.	65	16	19	145
Wykształcenie	Podstawowe	47	15	37	286
	Zasadnicze zawodowe	60	19	21	273
	Średnie	66	20	14	369
	Wyższe	72	22	6	154
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	79	16	6	90
	Średni personel, technicy	77	19	4	41
	Pracownicy adm.-biurowi	56	27	17	67
	Pracownicy usług	55	29	16	64
	Robotnicy wykwalifikowani	66	17	17	137
	Robotnicy niewykwalifik.	48	14	38	51
	Rolnicy	52	24	24	58
	Pracujący na własny rach.	75	14	11	41
Bierni zawodowo	Renciści	61	16	23	79
	Emeryci	59	13	28	245
	Uczniowie i studenci	54	29	18	91
	Bezrobotni	51	19	30	65
	Gospodynie domowe i inni	54	22	24	53
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	66	23	11	138
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	74	16	10	98
	sekt. pryw. poza rolnict.	61	20	18	232
	prywatnym gosp. rolnym	50	22	28	60
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	56	23	22	234
	501-750	53	22	25	154
	751-1000	58	20	22	214
	1001-1500	64	19	17	133
	Powyżej 1500 zł	77	14	9	115
Ocena własnych war. mater.	Złe	62	16	22	184
	Średnie	55	21	24	525
	Dobre	67	17	16	372
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	59	18	23	56
	Raz w tygodniu	61	17	22	546
	1-2 razy w miesiącu	55	24	21	184
	Kilka razy w roku	65	17	18	185
	W ogóle nie uczestniczy	60	21	19	110
Poglądy polityczne	Lewica	64	25	11	154
	Centrum	58	24	18	361
	Prawica	74	15	11	324
	Trudno powiedzieć	43	12	45	243

Tabela 7

		Często porównuje się dwa totalitaryzmy: komunizm i faszyzm. Który z tych systemów przyniósł światu więcej złego?				Liczba osób
		Faszyzm	Komunizm	Oba totalitaryzmy przyniosły światu tyle samo złego	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		30	7	58	5	1086
Płeć	Mężczyźni	27	10	59	4	514
	Kobiety	32	4	57	7	572
Wiek	18-24 lata	37	8	51	4	158
	25-34	34	6	54	6	196
	35-44	27	11	59	4	153
	45-54	29	6	62	3	196
	55-64	25	4	66	6	185
	65 lat i więcej	27	8	56	8	198
Miejsce zamieszkania	Wieś	30	5	59	7	408
	Miasto do 20 tys.	33	5	56	7	146
	20-100 tys.	28	8	60	4	216
	101-500 tys.	33	8	54	5	171
	501 tys. i więcej mieszk.	25	15	59	1	145
Wykształcenie	Podstawowe	30	6	54	10	286
	Zasadnicze zawodowe	30	6	58	6	274
	Średnie	29	7	61	3	372
	Wyższe	30	10	59	2	155
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	26	13	60	1	91
	Średni personel, technicy	23		77		41
	Pracownicy adm.-biurowi	37	4	53	6	68
	Pracownicy usług	30	8	60	1	64
	Robotnicy wykwalifikowani	33	9	54	4	140
	Robotnicy niewykwalifik.	31	4	54	11	51
	Rolnicy	19	5	68	8	58
	Pracujący na własny rach.	22	4	68	5	41
Bierni zawodowo	Renciści	30	4	58	7	79
	Emeryci	27	7	60	7	245
	Uczniowie i studenci	34	11	49	6	91
	Bezrobotni	40	7	49	3	65
	Gospodynie domowe i inni	31	9	58	2	53
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	30	4	64	2	139
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	25	12	59	4	102
	sekt. pryw. poza rolnict.	32	7	56	5	232
	prywatnym gosp. rolnym	24	4	65	8	60
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	33	7	55	6	234
	501-750	35	5	56	5	156
	751-1000	29	9	55	7	215
	1001-1500	29	6	62	3	135
	Powyżej 1500 zł	28	7	65	1	115
Ocena własnych war. mater.	Złe	25	10	57	8	184
	Średnie	32	6	57	5	529
	Dobre	28	7	60	4	373
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	18	12	60	10	56
	Raz w tygodniu	28	6	60	6	550
	1-2 razy w miesiącu	33	4	60	3	184
	Kilka razy w roku	33	10	54	4	185
	W ogóle nie uczestniczy	37	8	49	6	110
Poglądy polityczne	Lewica	45	4	50	1	154
	Centrum	31	8	59	2	363
	Prawica	22	11	65	2	324
	Trudno powiedzieć	29	2	52	16	245